

Günbatar Afrikanyň öňbaşçy musulman zenany: Nana Asmau

Category: Goşgular, Kitapcy, Sözler, Zenan şahsyýetler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Günbatar Afrikanyň öňbaşçy musulman zenany: Nana Asmau

GÜNBATAR AFRIKANYŇ ÖŇBAŞÇY MUSULMAN ZENANY: NANA ASMAU

Aýal-gyzlar jemgyýetde mynasyp ýer edinmek we eý görülmek üçin taryhyň dürli döwürlerinde jan edip gelipdir.

XIX asyryň Demirgazyk Nigeriýasynda-da aýal-gyzlaryň ýagdaýy başga ýerdäkilerden enaýy dälidi. Berk düzgünli döp-dessurlar bilen zoňtar yslam garaýşynyň utgaşmagy netijesinde yslamyň beren hak-hukuklaryndan mahrum edilip, dört diwaryň arasyna gabalan aýal bir adamlyk eýesi bolmakdan ötri maldan tapawutly görülmedi.

Şular ýaly döwürde zenan alym, şahyr, mugallym bolan Nana Asmau obama-oba aýlanyp, ýaşan ýurdundaky uly-kiçi, ýaş-garry ýa musulman-gaýry dinli diýmän ähli aýal-gyzlary okatmagy, olara yslamy we gumanizmi wagyz etmegi, olara aýalyň gadrynyň bilinýän jemgyýetini gurmagy maksat edindi.

• Sokoto halyfy Osman dan Fodionyň gyzy

Şeýlekin progressiw zenan şahsyýeti tanatmazdan öň ony ýetişdiren atany – Osman dan Fodiony gysgaça tanatmak gerek. Günbatar Afrikanyň yslam taryhynyň görnükli alymlaryndan hasaplanýan Fodio Sokoto oblastynda öz döwrüniň iň güýçli syýasy-ykdysady sistemasyny gurup, XIX asyryň taryhyna adyny ýazdyrdy.

1804-nji ýylda «Hausa» jihat hereketi arkaly guran Sokoto halyflygynyň başyna geçip, 1817-nji ýylda aradan çykýança halyf bolup oturdy.

Sokoto halyfy Osman dan Fodionyň tagallasy bilen döredilen dindar Degel jemgyýetinde ýetişen gyzy Nana Asmau kiçijik çagalygyndan başlap alan bilimi we terbiýesi netijesinde ir wagtlardan ýurduna hyzmat etmäge başlady.

Gyzlaryň entek kämillik ýaşyna ýetmänkä ýumruk ýaly çaga wagtynda äre berilýän, bilimden mahrum edilýän we eginlerine göterip biljek ýükünden has artyk ýüklenýän jemgyýetinde Asmau nusgalyk häsiýetlere eýe zenan bolup ýetişdi.

Yslam hukugy, Kuran we Hadys ylymlaryny çuňňur özleşdirmek bilen bir hatarda grek we latyn edebiýatyny-da gowy bilipdir. Asmau arap dili bilen birlikde hausa, fulani, tamaçek dillerinde suwara okap-ýazyp, gepläpdir.

Bilim almak nigeriýa jemgyýetinde örän az sanly zenanyň ýetip bilen mümkinçilikleriniň biridi.

Yslam dininde ylym-bilimiň bilim aýal-gyzlara atalary we ärleri tarapyndan hökmany elýeterli edilmelidigini öňe süren Osman dan Fodio gyzy Asmauny ýaşayan jemgyýetine nusgalyk şahs bolar ýaly derejede ýetişdirdi.

Asmau pedagoglyk ukyplary bilen bir hatarda syýasatda-da aktiwdi. Kakasynyň ölüminden soň ol halyf bolan dogany Muhammet Bellonyň geňşdary bolubam işledi.

• Nusgalyk bilim ulgamy: Ýan Taru

Nana Asmauny häzir Nigeria bilen birlikde бүтін Afrikada ýatlanyp durar ýaly eden iň esasy faktor – ýurt möçberinde ýola goýan bilim sistemasy boldy.

Hausa dilinde «bir ýere üýşmek» manysynda ulanylan «Ýan Taru» atly ajaýyp bilim sistemasynda işleýän ähli pedagoglar Asmaunyň elinden çykan aýal-gyzlardy.

Bu pedagoglar diňe ýerleşýän ýerindäki aýal-gyzlary okaymak bilen çäklenenokdy, posýoloklara we obalara barýan aýal mugallymlaryň birinji maksady jemgyýetiň iň gowşak we ejiz aýal-gyzlarynyň arasynda iş geçirmek bolupdyr.

«Jaji» diýip atlandyrylan aýal mugallymoar hernäçe ilkinji nobatda jemgyýetiň sosial-ykdysady taýdan mümkinçiligi çäkli ýagdaýdaky aýal-gyzlary göz önüne tutanam bolsalar, mundan erkeklerem peýdalanyp bilipdir.

Nana Asmau sowat derejesiniň örän pes jemgyýetinde bilimi aňsat we öz höwesine alar ýaly ýagdaýa getirmek üçin şygýrlardan peýdalanypdyr.

Bu şygýrlar yslamyň düýp prinsiplerini, imanyň esaslaryny we ýene ençeme janagyryly meseläni has düşnükli dilde beýan etmegiň we öwretmegiň ýoly boldy.

Asmaunyň üpjün eden dini bilimiň özeninden we düzümindenem hökman söz açmak gerek.

Fykh meseleleriniň ýany bilen, hatda belki-de, ondanam aňyrda adamy adam edýän ahlak gymmatlyklary onuň bilim sistemasynda elmydama uly orun eýeledi.

Onuň goşgularynda we beýleki eserlerinde şol ahlak gymmatlyklaryny we häsiýetleýin kemala gelşi görmek mümkindi. Ýat tutmasy aňsat şygýrlar bilen yslamyň esasy prinsiplerini we musulmanyň şahsyýetini suratlandyran beýtler dilden-dile geçip geldi.

Asmau teni we eşigi arassa saklamakdan başlap ylym ugrunda bolmaga, töhmetiň, gep-gybatyň we ýalan-ýaşrygyň getirjek günälerijden özi üçin dilänini musulman dogany üçinem dilemäge çenli köp temalary şygýrlarynda akgyňly görnüşde işledi.

Hz. Äşe, Patma, Zeýnep ýaly beýleki musulman zenan şahsyýetlerden söz açýan şygýrlary arkaly nigeriýaly aýal-gyzlar özlerine görüm-göreldelek terbiýe we durmuş ýoluny edindi.

Yslam dini ylym-bilimi erkek üçinem, aýal üçinem deň derejede parz kylypdyr. Muňa garamazdan jemgyýetleriň köpüsinde aýal-gyzlar medeni kistaslar kadar sözde dini tutaryklaryňam öňe sürülmegi bilen ylym-bilimden mahrum edilipdir.

Ine, şeýlekin mahrumlygyň astynda ezilýän aýal-gyzlary (we erkekleri) okadyp, jemgyýeti özgerden we ösdüren Nana Asmau ýaly ony bu ýadawsyz göreşinde golden agasyny, adamsyny we iň esasy-da kakasy Osman dan Fodiony ýene bir gezek ýatlamak gerek.

Halyf Osman dan Fudýonyň şindizlerem aýal-gyzlara meçew bermekde aýyplanmahy megerem şu sözleriniň şol döwürde nähili garşylanandygyny göz önüne getirmek kyn däl:

«Eý musulman zenanlar, size Hudaýa we Onuň resulyna ytagat etmegi aýtmagyň ýerine ärleriňize ytagat etmegi buýrup, sizi ýoldan çykarmaga çalyşýan ýol ýitirenleriň sözlerine gulak asmaň. Olar aýalyň bagtynyň ärine ytagat etmekden geçýändigini aýdýarlar. Munuň özi olaryň zerurlyklaryny kanagatlandyrmaga ýarajak başga zat däldir. Olar size Allanyňam, Resulynyňam boýnuňyza ýüklän borçlaryny ýüklänoklar. Gaýtam, Allanyň we Resulynyň siziň üçin ýazanyny size öwretmegiň ýerine, nahar bişirmegiňizi, kir ýuwmagyňyzy we isleýän başga zatlaryňyzy etmegi buýurýarlar. Alla-da, Onuň ilçisi hem bular ýaly siziň boýnuňyza bular ýaly borjy ýüklemedi».

Şu günki gün «Boko Haram» ýaly dini-ekstremistik terrorçy guramasy hakdaky habarlaryň habar beriş serişdeleriniň agramly böleginiň tutýan Nigeriýasynyň ýakyn taryhda ylym-bilim we aýal-gyzlar ýaly inçe meselelerde nähili oňyn nusga bolandygyny ýatlamak we ýatlatmak gerek.

Nana Asmau şu günüň Nigeriýasynda amala aşan ylym-bilim ugrundaky nijeme işinde häzirem hormat bilen ýatlanyşy ýaly, düýbünü tutan «Ýan Taru» bilim sistemasy-da materigiň çäklerini aşyp, Amerikada ýüzlerçe aýal-gyzyň bilim almagyna goşant goşmagyny dowam etdirýär.

• **Çeşmeler:**

<https://www.almadina.org/studio/articles/muslim-women-in-leadership-nana-asmau-daughter-of-the-shehu>

<https://muslimheritage.com/ode-to-nana-asmau-voice-and-spirit/>

Sare ŞANLY.

sareyildiz@gmail.com

Anna, 17.03.2023 ý. Zenan şahsyýetler